

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Tüm Avrupa'da haklarımızı korumak

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

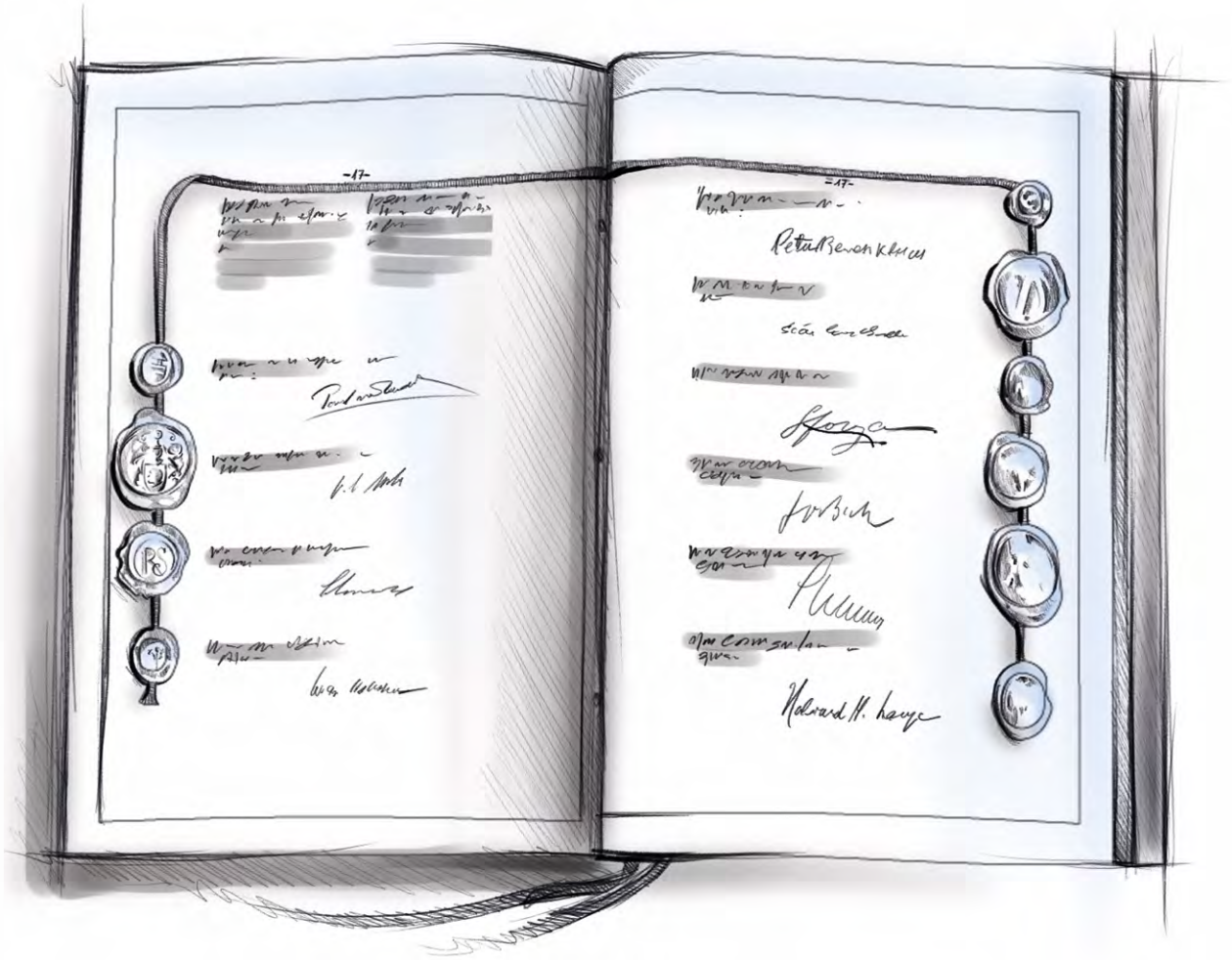
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ NEDİR?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 700 milyonu aşkın Avrupalının hak ve özgürlüklerini güvence altına alan uluslararası bir antlaşmadır. Sözleşme, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik, adil yargılanma hakkı ve düşünce özgürlüğü gibi alanlarda koruma sağlar.

Avrupa Konseyinin 46 Üye Devleti Sözleşme'nin hükümlerine uymakla yükümlüdür ve Sözleşme'nin ilkeleri, Fransa'nın Strazburg şehrinde bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından uygulanır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

- 1950 yılında kabul edilmiştir ve
- temel hakları güvence altına alır.
- Sözleşme'nin özgün metni 16 protokol ile değişiklikler yapılarak zenginleştirilmiştir.

SÖZLEŞME KAPSAMINDA YER ALAN TEMEL KORUMA VE YASAKLAR

Haklar ve özgürlükler

- Yaşam ve güvenlik hakkı
- İfade ve toplanma özgürlüğü
- Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
- Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı
- Adil yargılanma hakkı
- Seçme ve seçilme hakkı

Yasaklar

- İşkence
- Zorla çalıştırma
- Ölüm cezası
- Ayrımcılık
- Keyfi veya hukuka aykırı tutukluluk

YAŞAM HAKKI

(2. madde)

Bu hak, herkesin yaşamının yasayla korunmasını güvence altına alır. Devletler; suç teşkil eden eylemlerden, güvensiz çalışma koşullarından, çevresel risklerden ya da diğer tehlikelerden kaynaklanan can kayıplarını önlemekle yükümlüdür.

Dava örnekleri

McCann ve Diğerleri / Birleşik Krallık (1995): Bu dava, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) üyesi olduğundan şüphelenilen üç kişinin İngiliz güvenlik güçleri tarafından Cebelitarık'ta vurularak öldürülmesiyle ilgilidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, askerlerin emirler doğrultusunda hareket etmiş olmalarına rağmen, operasyonun planlanması ve yürütülmesinde can kaybını önlemek için gerekli önlemlerin alınmadığına hükmetmiştir. Bu karar, devletlerin güvenlik operasyonlarında ölümcül güç kullanımını en aza indirme yükümlülüğünü vurgulamıştır.

Renolde / Fransa (2008): Mahkeme, Fransız yetkili makamları ruh sağlığı sorunları olduğu bilinen bir mahkûmun gözaltında intihar etmesini engelleyemediği için yaşam hakkının ihlâl edildiğine hükmetmiştir. Bu karar, Avrupa genelinde kırılgan durumdaki tutuklulara yönelik daha güçlü koruma tedbirlerinin alınmasına yol açmıştır.

Brincat ve Diğerleri / Malta (2014): Maltalı işçiler devletin işlettiği tersanelerde aspeste maruz kalmış ve bu durum ölümlere ve hastalıklara sebep olmuştur. Karar, devletlerin bireyleri çevresel tehlikelere karşı koruma yükümlülüğünü pekiştirmiştir.

Cannavacciuolo ve Diğerleri / İtalya (2025): Başvurucular, yaygın ve denetimsiz zehirli atık dökümünden uzun yıllar boyunca etkilenen Campania bölgesinde yaşamaktaydı. Mahkeme, İtalyan yetkili makamlarının bu sistematik ve uzun süreli kirliliği gereken özenle ele almadığına ve başvurucuların yaşam haklarını korumak için gerekli tüm tedbirleri almadığına hükmetmiştir.

İŞKENCE VE İNSANLIK DIŞI MUAMELE YASAĞI

(3. madde)

İşkence, insanlık dışı muamele ve aşağılayıcı ceza, savaş dönemleri ve terörle ilgili soruşturmalar dâhil olmak üzere, her koşulda yasaktır. Devletler kötü muamele iddialarını soruşturmakla ve failleri sorumlu tutmakla yükümlüdür.

Dava örnekleri

Tyrer / Birleşik Krallık (1978): Yargı kararıyla bedensel cezaya çarptırılan bir okul öğrencisi, bu uygulamanın insan onurunu ihlâl ettiğini ileri sürmüştür. Mahkeme "bir demet huş ağacı dalıyla kırbaçlama" cezasının 3. madde kapsamında aşağılayıcı muamele teşkil ettiğine hükmederek bedensel cezaya karşı bir emsal oluşturmuştur.

Saadi / İtalya (2008): Bir adamın işkence görme riskiyle karşı karşıya bulunduğu Tunus'a sınır dışı edilmesi engellenmiştir. Bu karar, Sözleşme'nin kötü muameleye karşı koruma sağlama kabiliyetini ortaya koymuştur.

Vinter ve Diğerleri / Birleşik Krallık (2013): Mahkeme, koşullu salıverme olanağı bulunmayan müebbet hapis cezalarının, cezanın yeniden gözden geçirilmesine ve tahliyenin değerlendirilmesine imkân tanıyan bir mekanizma olmadığı takdirde, 3. maddeyi ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

Bouyid / Belçika (2015): Polis memurları, sorgu sırasında iki kardeşe tokat atarak onların insan onurunu zedelemiştir. Mahkeme, kolluk görevlilerinin bireylerin temel haklarına saygı gösterme yükümlülüğünü vurgulamıştır.

Bu metinde "Mahkeme" Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini, "Sözleşme" Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ifade etmektedir.

KÖLELİK VE ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI
(4. madde)

Devletler, bireylerin kölelik ve zorla çalıştırmaya karşı somut ve etkili bir şekilde korunmasını güvence altına almakla yükümlüdür. Askerlik hizmeti, ceza evlerinde yapılan çalışmalar, olağanüstü hâl ya da afet durumlarında zorunlu kılınan hizmetler ve olağan yurttaşlık yükümlülükleri kulluk ya da zorla çalıştırma sayılmaz.

Dava örnekleri

Siliadin / Fransa (2005): Ücret almadan ve yasal güvenceye sahip olmadan çalışmaya zorlanan Togolu bir ev işçisinin kul durumunda tutulduğu tespit edilmiştir. Mahkeme, Fransa'nın köleliğe karşı etkili bir koruma sağlamadığına hükmederek 4. madde kapsamındaki güvenceleri pekiştirmiştir.

S.M. / Hırvatistan (2020): Fuhuşa zorlanan Hırvat bir kadının insan ticareti mağduru olduğu tespit edilmiştir. Mahkeme, Hırvatistan'ın etkili bir soruşturma yürütmediğine hükmetmiş ve ülke sınırları içinde yapılan insan ticaretinin 4. madde kapsamına girdiğinin altını çizmiştir.

ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI
(5. madde)

Devletler, bireyleri hukuka aykırı veya keyfi olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmaya karşı korumakla yükümlüdür. Tutulmaya yalnızca sıkı biçimde tanımlanmış durumlarda izin verilir. Tutulan herkes tutulmasının kısa sürede bir mahkeme tarafından incelenmesi, tutulmanın hukuka uygun olup olmadığına itiraz etme ve tutukluluğun hukuka aykırı bulunması hâlinde tazminat alma hakkına sahiptir.

Dava örnekleri

Frommelt / Lihtenştayn (2004): Tutuklu kişiye veya avukatına savunma yapma olanağı verilmeksizin tutukluluk halinin devamına karar verilmiş olmasina ilişkin bu davada Mahkeme, bu usûlün 5. maddenin 4. fıkrasını ihlâl ettiğine hükmetmiş; etkili bir yargısal denetimin ve tutukluluğa itiraz etme hakkının gerekliliğini vurgulamıştır.

Şahin Alpay /Türkiye (2018): 2016 darbe girişiminin ardından bir gazetecinin tutuklanmasıyla ilgilii bu davada Mahkeme, tutukluluğun hukuka aykırı ve keyfi olduğuna karar vermiş; özgürlükten yoksun bırakmanın yeterli delile ve hukuki gerekçelere dayanması ve yargısal denetime tabi olması gerektiğinin altını çizmiştir.

Selahattin Demirtaş / Türkiye (4 No.lu) (2025): Bir siyasetçinin tutuklanması ile ilgiili bu davada Mahkeme, tutukluluğun keyfi olduğuna hükmetmiş; yargısal denetimin önemini ve siyasi nedenlerle tutuklama yasağını vurgulamıştır.

ADİL YARGILANMA HAKKI
(6. madde)

Herkes, davasının tarafsız bir mahkeme tarafından adil ve açık bir şekilde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Bu hak; masumiyet karinesini, avukat yardımından yararlanma hakkını ve kararlara karşı kanun yoluna başvurabilme olanağını kapsar.

Dava örnekleri

Steel ve Morris / Birleşik Krallık (2005): "McLibel" davası olarak bilinen davada McDonald's şirketi iki aktiviste karşı hakaret suçlamasıyla dava açmıştır. Bu dava kapsamında başvurucular güçlü bir şirkete karşı etkili bir savunma yapamadığından Mahkeme, Birleşik Krallık'ın adli yardım sağlamayarak 6. maddeyi ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Ibrahim ve Diğerleri / Birleşik Krallık (2016): Terör soruşturmaları kapsamında sanıkların ilk sorguları sırasında avukata erişimleri engellenmiştir. Mahkeme, bunun adil yargılanma haklarını ihlal ettiğine hükmetmiştir.

Denisov / Ukrayna (2018): Görevden alınan bir hâkim, bu kararın adil olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme tarafsızlığa ilişkin usul güvencelerinin ihlâl edildiğini tespit etmiştir.

Yüksel Yalçınkaya / Türkiye (2023): Başvurucu, şifreli mesajlaşma uygulaması "ByLock"u kullandığı gerekçesiyle bir terör örgütüne üye olma suçundan mahkûm edilmiştir. Mahkeme, başvurucuya kendisiyle ilgili ByLock verilerine yeterli erişim imkânı tanınmadığı için yargılamada ciddi eksiklikler bulunduğuna hükmetmiştir.

ÖZEL VE AİLE HAYATINA SAYGI HAKKI
(8. madde)

8. madde, bireylerin konutlarını, yazışmalarını ve aile ilişkilerini de kapsayacak biçimde özel hayatlarını güvence altına alır; aynı zamanda, devletlere bu hakları dış tehditlere karşı koruma yükümlülüğü getirir.

Dava örnekleri

Marckx / Belçika (1979): Mahkeme, evlilik dışı doğan çocuklara diğer çocuklardan farklı muamele eden Belçika yasalarının Sözleşme'nin 8. ve 14. maddelerini ihlâl ettiğine karar vermiştir. Bu dava, tüm Avrupa'da miras ve aile hukukunu yeniden şekillendirmiştir.

Dudgeon / Birleşik Krallık (1981): Bu dava, Kuzey İrlanda'da eşcinselliği suç olmaktan çıkarılmasını sağlamıştır. Mahkeme, rızaya dayalı eşcinsel ilişkilerin suç sayılmasının 8. madde kapsamındaki özel yaşama saygı gösterilmesi hakkını ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

Von Hannover / Almanya (2004): Monako Prensesi Caroline, paparazzilerin özel fotoğraflarını yayınlamasını engellemek istemiştir. Mahkeme onun lehine karar vererek, kamuya mal olmuş kişiler için de özel hayatının korunması gerekliliğini pekiştirmiştir.

Bărbulescu / Romanya (2017): Bir çalışan, iş e-posta hesabını özel mesajlaşmalarında kullandığı gerekçesiyle işten çıkarılmıştır. Mahkeme, kişinin yazışmalarının açık güvenceler olmaksızın izlenmesinin özel hayata saygı hakkını ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bu dava, işverenin denetim yetkisi ile çalışanların özel hayatı arasındaki dengeyi netleştirmiştir.

DÜŞÜNCE, VİCDAN VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ

(9. madde)

9. madde, kişinin dinini kamuya açık ya da kapalı bir şekilde yaşama özgürlüğünü ve din değiştirme hakkını korur. Devletler, dinî bir topluluğun iç işlerine müdahale edemez.

Dava örnekleri

Hasan ve Chaush / Bulgaristan (2000): Bu davada Mahkeme, Müslüman topluluğun başmüftüsünün atanmasına devletin müdahalesini ele almış ve devletin dinî meselelerde tarafsız kalma ve dinî toplulukların özerkliğini koruma yükümlülüğünü vurgulamıştır.

Lautsi / İtalya (2011): Mahkeme ilk kertede, devlet okullarındaki sınıflara haç bulunmasının 9. madde kapsamındaki tarafsızlık ilkesini ihlâl ettiğine karar vermiştir. Ancak kararın Büyük Daire'de yeniden incelenmesi üzerine, bu uygulamanın İtalya'nın kültürel bağlamı içinde değerlendirilmesi gerektiğine ve ihlâl teşkil etmediğine karar verilmiştir.

S.A.S. / Fransa (2014): Müslüman bir kadın olan başvurucu, kamusal alanlarda yüzün örtülmesini yasaklayan Fransız yasasına, yüzü tamamen örten peçe takmasını engellediği gerekçesiyle itiraz etmiştir. Mahkeme, söz konusu önlemin Fransız toplumunda "birlikte yaşama" koşullarını sağlama yönünde meşru bir amaç güttüğünü belirterek davada 9. maddenin ihlâl edilmediğine karar vermiştir.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

(10. madde)

Düşünceyi ifade etme ve eleştirme özgürlüğü demokrasinin temelidir. 10. madde fikir ve bilgi paylaşma hakkını korurken başkalarının haklarına saygı gösterme gibi sorumlulukları da göz önünde bulundurur. İfade özgürlüğünün güvence altına alınmasına katkı sağlamak amacıyla medyaya özel bir koruma tanınır.

Dava örnekleri

Lopes Gomes da Silva / Portekiz (2000): Bir siyasetçiye hakaret ettiği gerekçesiyle mahkûm edilen bir gazeteci, ifade özgürlüğünün ihlâl edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, basın özgürlüğünün korunması lehine bir karar vermiştir.

Times Newspapers Ltd. / Birleşik Krallık (2009): Bu dava, çevrim içi arşivlerde yer alan ve itibar zedeleyici ifadeler içeren makalelerle ilgilidir. Mahkeme, bu tür arşivlerin tutulmasının ilke olarak ifade özgürlüğünün ihlâli anlamına gelmediğine karar vermiş; ancak, örneğin, arşivlenmiş makalelere bir uyarı ya da güncelleme eklenerek medyanın hakları ile kişilerin itibarının korunması arasında bir denge kurulması gerektiğini vurgulamıştır.

Kövesi / Romanya (2020): Mahkeme, Romanya'nın yolsuzlukla mücadeleden sorumlu başsavcısının yasama reformlarını eleştirdiği için görevden alınmasının, yargı bağımsızlığına ilişkin meşru kaygılarını ifade etme özgürlüğünü ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

Bouton / Fransa (2022): Mahkeme, Katolik Kilisesi'nin kürtaj ile ilgili tutumunu protesto etmek amacıyla bir kilisede üstsüz olarak boy gösteren bir Femen aktivistine ilişkin bu davada 10. maddenin ihlâl edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme, devletlerin dinî hassasiyetleri koruyabileceğine; ancak bu bağlamda cezai yaptırım uygulanmasının orantısız olduğuna ve ifade özgürlüğünü ihlâl ettiğine karar vermiştir.

TOPLANTI VE DERNEK KURMA ÖZGÜRLÜĞÜ

(Neni 11)

Herkes barışçıl bir biçimde toplanma ve gruplara ya da derneklere katılma hakkına sahiptir; bu hakka ancak kamu güvenliğini, kamu düzenini ya da başkalarının haklarını korumak amacıyla sınırlama getirilebilir.

Dava örnekleri

Ramazanova ve Diğerleri / Azerbaycan (2007): Yetkili makamlar, kırılgan toplulukların haklarını savunan bir sivil toplum kuruluşunun (STK) tescilini geciktirmiştir. Mahkeme, bunun dernek kurma özgürlüğünü ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

Demir ve Baykara / Türkiye (2008): Belediye memuru olan başvurucular bir sendika kurmuş, bu sendika da yerel yönetimle toplu sözleşme imzalamıştır. Toplu sözleşme daha sonra geriye dönük olarak iptal edilmiş ve başvuruculaların sendikal hakları kısıtlanmıştır. Mahkeme, bu müdahalenin hem sendika kurma hakkını hem de toplu pazarlık hakkını zedelediğine karar vermiştir.

Lutsenko ve Verbytskyy / Ukrayna (2021): Bu dava Ukrayna'daki "Euromaidan" hareketi sırasında barışçıl gösterilerin bastırılması ile ilgilidir. Mahkeme, göstericileri yıldırmaya yönelik baskıların toplanma özgürlüğü hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.

Humpert ve Diğerleri / Almanya (2023): Başvurucular, memur statüsünde görev yapan ve mesai saatleri içinde greve katıldıkları için disiplin cezası alan öğretmenlerdir. Mahkeme bu davada 11. maddenin ihlâl edilmediğine karar vermiş ve Almanya'da memur statüsündeki öğretmenlere yönelik grev yasağının, eğitim de dâhil olmak üzere kamu yönetiminin düzgün işleyişini sağlamayı hedeflediğini kabul etmiştir.

EVLENME HAKKI

(12. madde)

Herkes, ulusal yasalara uygun olarak ve ayrımcılığa uğramaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. 12. Maddede sözü edilen evlilik bir erkek ile bir kadın arasındaki evliliktir. Mahkeme bu hakkı eşcinsel evlilikleri kapsayacak şekilde genişletmemiş; bu tür evliliklerin yasallaştırılmasına ilişkin kararı devletlerin kendi takdirine bırakmıştır.

Dava örneği

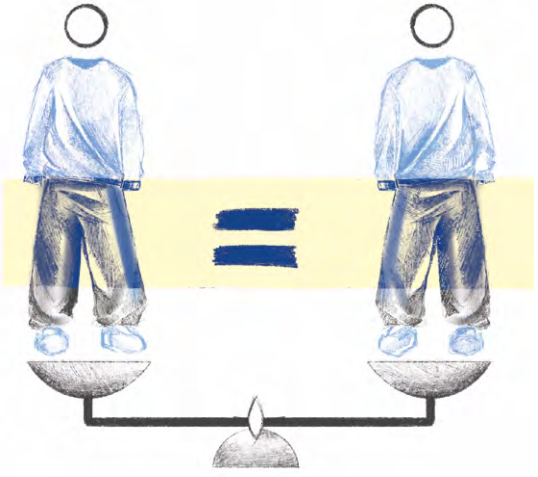
Schalk ve Kopf / Avusturya (2010): Mahkeme, Avusturya hukuku uyarınca evlenme hakkı tanınmayan eşcinsel bir çiftin davasını incelemiştir. Mahkeme 12. maddenin geleneksel anlamdaki (erkek ile kadın arasında) evlilik hakkını koruduğuna ve devletlerin bu hakkı eşcinsel çiftler arasında yapılacak evliliklere genişletme konusunda takdir yetkilerinin olduğuna karar vermiştir. Belirtilmelidir ki Avusturya'da Yüksek Mahkemenin bu yöndeki kararıyla birlikte 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren ülkede eşcinsel evliliğe yasal olarak izin verilmiştir.

AYRIMCILIK YASAĞI

(14. maddenin yanı sıra Sözleşmeye ek 12. Protokol)

Ayrımcılığın yasaklanması, tüm insanların ten rengine, toplumsal cinsiyeti veya cinsel yönelimine, diline, siyasi veya dinî inançlarına veya kökenine bakılmaksızın haklar ve haysiyet bakımından eşit doğduğu ve eşit kaldığını belirten eşitlik ilkesinin yeniden teyit edilmesidir.

Dava örnekleri

D.H. ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti (2007): Mahkeme, Roman[1] çocukların, dil testlerine dayanılarak özel okullara yerleştirilmesinin ayrımcılık oluşturduğuna karar vermiştir. Bu dava, eğitim alanındaki yapısal eşitsizliklerin giderilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Aghdgomelashvili ve Japaridze / Gürcistan (2020): Bir lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel (LGBT) örgütüne düzenlenen baskın sırasında, polis memurları başvuruculara cinsel yönelimleri nedeniyle tehdit etmiş ve aşağılamıştır. Bu davada Mahkeme, hem 3. hem de 14. maddenin ihlâl edildiğine karar vererek cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı korumayı pekiştirmiştir.

Budinova ve Chaprazov / Bulgaristan (2021): Bu dava, bir siyasi parti liderinin Romanları hedef alarak kamuoyuna yaptığı ayrımcı açıklamalarla ilgilidir. Bulgar mahkemesi, bu açıklamalar karşısında Roman olan başvuruculara giderim sağlanmasına karar vermemiş, Mahkeme de bu nedenle 14. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Basu / Almanya (2022): Mahkeme, yetkili makamların bir trende yapılan kimlik kontrolü sırasında polisin ırkçı profilleme yaptığı yönündeki iddiaları etkili bir şekilde soruşturmaması nedeniyle 14. maddenin ihlâl edildiğine karar vermiştir.

[1]Avrupa Konseyinde "Romanlar ve Gezginler (Roma and Travellers)" terimi, Konseyin bu alandaki çalışmalarının kapsadığı grupların geniş çeşitliliğini ifade etmek için kullanılmaktadır: Bir yanda a) Romanlar, Sintiler/Manuşlar, (Calé), Kaaleler, Romaniçeller (Romanichal), Boyaşlar/Rudariler; b) Balkan Mısırlıları (Mısırlılar ve Aşkaliler); c) Doğu grupları (Domlar, Lomlar ve Abdallar); diğer yanda ise Gezginler, Yenişler gibi gruplar ve «Gens du voyage» idari terimiyle tanımlanan topluluklar ve kendini Çingene olarak tanımlayan kişiler bu tanımın içerisinde kabul edilir. Belirtmek gerekir ki bu açıklama, "Roman" ve/veya "Gezgin" terimlerinin kapsayıcı bir tanımı değil; yalnızca açıklayıcı bir dipnottur.

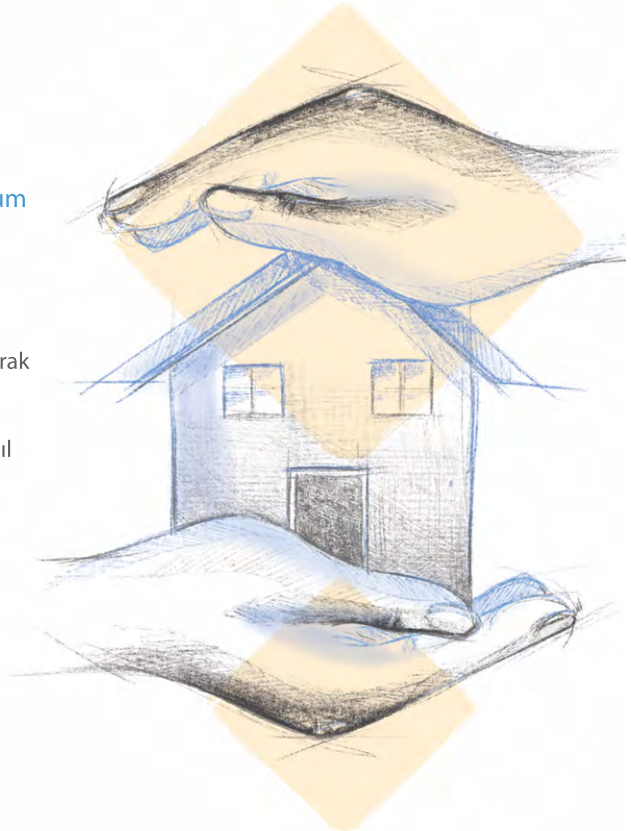
MÜLKİYETİN KORUNMASI

(Sözleşme'ye Ek 1. Protokol'ün 1. maddesi)

Devletler mülkiyetin barışçıl bir şekilde kullanılması hakkına saygı göstermekle yükümlüdür. Hiç kimse, kamu yararı gerektirmedikçe ve adil bir tazminat da dâhil olmak üzere yasada öngörülen koşullara uyulmadıkça mülkünden mahrum bırakılamaz.

Dava Örneği

Papamichalopoulos ve Diğerleri / Yunanistan (1993): Bu davada, devlet tarafından el konularak askerî üs kurulmak üzere Deniz Kuvvetlerine devredilen bir arazinin fiilen *(de facto)* kamulaştırılması nedeniyle mülkiyetten barışçıl bir şekilde yararlanma hakkının ihlal edildiği tespit edilmiştir.

EĞİTİM HAKKI

(Sözleşme'ye Ek 1. Protokol'ün 2. maddesi)

Herkes yasalara uygun olarak eğitime erişebilir; anne babalar da çocuklarının kendi dinî ve felsefi inançlarına uygun bir eğitim almasını sağlama hakkına sahiptir.

Dava örneği

Folgerø ve Diğerleri / Norveç (2007): Mahkeme, Norveç'teki devlet okullarında okutulan zorunlu din ve ahlâk derslerine ilişkin kısmi muafiyet sisteminin, anne babaların çocuklarını kendi dinî inançlarına uygun olarak eğitme hakkını yeterince korumadığını belirterek Sözleşme'nin ek 1. Protokolü'nün 2. maddesinin ihlâl ettiğine hükmetmiştir.

SERBEST SEÇİM HAKKI

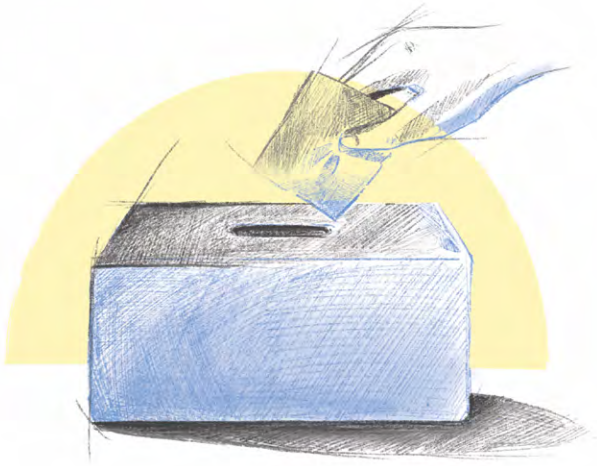
(Sözleşme'ye Ek 1. Protokol'ün 3. maddesi)

Devletler, makul aralıklarla serbest ve adil seçimler yapılmasını güvence altına almalı ve yurttaşların temsilcilerini gerçek bir demokratik süreçle seçebilmesini sağlamalıdır.

Dava örnekleri

Podkolzina / Letonya (2002): Bir kadının milletvekili seçimlerindeki adaylığı, dil yeterlilik sınavı nedeniyle düşürülmüştür. Mahkeme, bunun ayrımcı olduğuna ve kadının ek 1. Protokol'ün 3. maddesi kapsamındaki seçilme hakkını ihlâl ettiğine karar vermiştir.

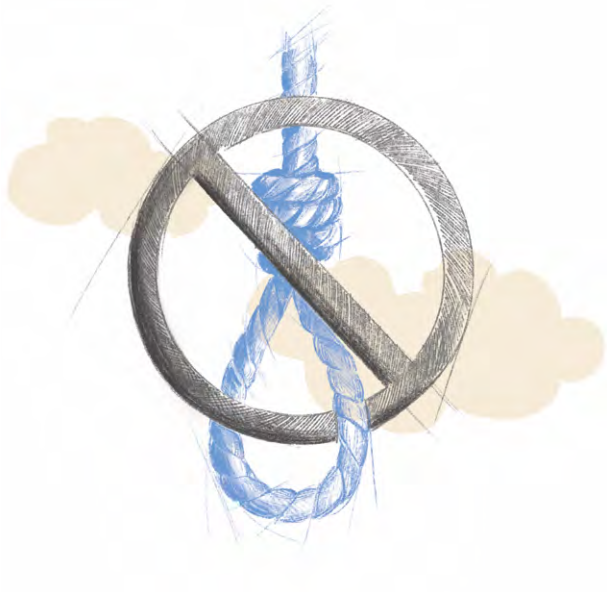
Hirst / Birleşik Krallık (No. 2) (2005): Mahkeme, Birleşik Krallık'ta hükümlülerin oy kullanmasına getirilen genel yasağın Sözleşme'ye Ek 1. Protokol'ün 3. maddesini ihlâl ettiğine karar vermiş ve oy hakkının sınırlandırılmasında orantılılık ilkesinin önemini teyit etmiştir.

ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASI

(Sözleşme'ye Ek 6 ve 13 Numaralı Protokoller)

Ölüm cezasının kaldırılması, Avrupa Konseyine üye olmanın koşullarından biridir (Ek 6 numaralı Protokol). Bugün barış zamanında ölüm cezası tüm Avrupa'da kaldırılmıştır. Sözleşme'ye Ek 13 numaralı Protokol uyarınca ölüm cezasının kaldırılması savaş zamanında da geçerlidir.

Dava örnekleri

Öcalan / Türkiye (2005): Kürdistan İşçi Partisi (PKK) lideri olan başvurucu, adil olmayan bir yargılamanın ardından ölüm cezasına çarptırılmıştır. Mahkeme bunun başvurucunun haklarını ihlâl ettiğine karar vermiş ve bu karar nihayetinde Türkiye'nin barış zamanında ölüm cezasını kaldırmasına katkıda bulunmuştur.

Bader ve Kanbor / İsveç (2005): Suriyeli bir adam, kendi ülkesinde ölüm cezasına çarptırıldıktan sonra İsveç'ten sınır dışı edilmekle karşı karşıya kalmıştır. Mahkeme, bunun yaşam hakkını ve işkence yasağını ihlâl edeceğine karar vermiştir.

"YAŞAYAN BİR BELGE" – YENİ SORUNLARA UYUM SAĞLAMAK

Sözleşme, Mahkeme içtihadı aracılığıyla gelişerek aşağıdakiler gibi güncel sorunları ele alır.

İnternete erişimi engelleyen tedbirler

Mahkeme 2012 yılında *Ahmet Yıldırım / Türkiye* davasında, bir Türk mahkemesinin verdiği tedbir kararının yalnızca hedeflenen internet sitesine değil, Google Sites barındırma hizmetinde yer alan çok sayıda üçüncü taraf internet sitesine de erişimi engellemesi nedeniyle Sözleşme'nin 10. maddesinin (ifade özgürlüğü) ihlal edildiğine karar vermiştir.

Kullanıcılar tarafından yazılan anonim yorumlardan internet portallarının sorumluluğu

Mahkeme 2015 yılında, *Delfi AS / Estonya* davasında Sözleşme'nin 10. maddesinin (ifade özgürlüğü) ihlâl edilmediğine karar vermiştir. Estonya'nın en büyük haber portallarından birini işleten başvurucu şirket, çevrim içi bir makale hakkında okurlar tarafından yazılan saldırgan yorumlardan sorumlu tutulmuştur. Mahkeme; söz konusu yorumların açıkça hukuka aykırı ve son derece saldırgan olduğunu, Delfi'nin bunları kaldırmak için yeterince hızlı hareket etmediğini ve verilen düşük meblağdaki para cezasının aşırı olmadığını vurgulayarak bu durumu ifade özgürlüğüne yönelik haklı ve orantılı bir sınırlama olarak değerlendirmiştir.

Biyometrik verilerin saklanması

Mahkeme 2020 yılında, *Trajkovski ve Chipovski / Kuzey Makedonya* davasında Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlâl edildiğine karar vermiş ve yetkili makamların hükümlülerin DNA profillerini süresiz olarak saklamasının orantısız olduğunu tespit etmiştir.

Göçmenlerin tutuklanması

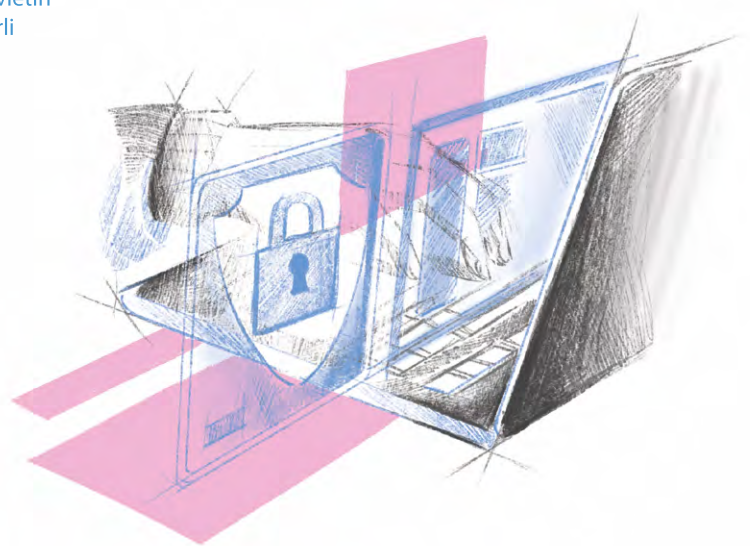
Mahkeme 2021 yılında, başvuruculaların birkaç ay boyunca bir transit bölgede kaldığı ve iç hukukta bu tür bir tutulma için ne katı biçimde tanımlanmış bir yasal dayanağın ne de azami bir sürenin öngörüldüğü *R.R. ve Diğerleri / Macaristan* davasında Sözleşme'nin 3. maddesinin (işkence yasağı) ve 5. maddesinin (özgürlük ve güvenlik hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir.

Dijital gizlilik

Mahkeme 2021 yılında, *Big Brother Watch* ve Diğerleri / Birleşik Krallık davasında, gazeteciler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan başvuruculaların Birleşik Krallık Hükümeti tarafından yürütülen elektronik gözetim programlarının kapsamına ve ölçeğine ilişkin şikâyetleri üzerine Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ve 10. maddesinin (ifade özgürlüğü) ihlâl edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme özellikle, davalı devletin elektronik denetim sistemleri alanında yeterli güvenceleri sağlamadığına hükmetmiştir.

Eşcinsel ilişkileri konu alan eserlerin yayınlama özgürlüğü

Mahkeme 2023 yılında, *Macatė / Litvanya* davasında 10. maddenin (ifade özgürlüğü) ihlâl edildiğine karar vermiştir. Eşcinsel ilişkileri konu alan bir çocuk masalı kitabının dağıtımı geçici olarak durdurulmuş ve kitap daha sonra 14 yaş altındaki çocuklar için zararlı olarak etiketlenmiştir. Mahkeme, bu tedbirlerin meşru bir amaçtan yoksun olduğu ve yazarın ve okurların haklarına haksız bir şekilde müdahale ettiği sonucuna varmıştır.

Çevresel haklar

Mahkeme 2024 yılında, *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri / İsviçre* davasında 8. maddenin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlâl edildiğine karar vermiştir. Bir grup yaşlı kadın ve üyesi oldukları dernek, iklim değişikliğini hafifletmeye yönelik hükümet eylemlerinin yetersiz kalmasının sağlıklarını ve yaşam kalitelerini tehlikeye attığından şikâyet etmiştir.

Mahkeme, 8. maddenin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı etkili korunma hakkını kapsadığına hükmetmiş ve İsviçre'nin, yeterli sera gazı salım sınırları belirlememesi ve geçmişteki azaltım hedeflerine ulaşamaması da dâhil olmak üzere bu kapsamdaki yükümlülüklerini yerine getirmediğini tespit etmiştir.

Sağlık krizleriyle mücadele

Mahkeme 2024 yılında, *Pasquinelli ve Diğerleri / San Marino* davasında, Covid-19'a karşı aşı olmayı reddeden sağlık ve sosyal sağlık hizmetleri çalışanlarına istihdama ilişkin tedbirler uygulanması bakımından Sözleşme'nin 8. maddesinin (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Göçmenlerin "geri itmelere" (*"pushbacks"*) karşı korunması

Mahkeme 2025 yılında, *A.R.E. / Yunanistan* davasında Sözleşme'nin 3. Maddesinin (işkence yasağı) ihlâl edildiğine karar vermiştir. Dava, başvurucunun Yunanistan'dan, kaçtığı ülke olan Türkiye'ye "geri itilmesi" ile ilgilidir. Başvurucu, geri gönderilmesi hâlinde maruz kalabileceği kötü muameleye ilişkin endişelerini dile getirmiş olmasına rağmen Yunan makamları uluslararası koruma talebini görmezden gelmiştir.

Bu sorunlar, insan haklarının çağdaş dünyanın dönüşümlerine sürekli olarak uyum sağlaması ve bunu yaparken herkesin, özellikle de en kırılgan kesimlerin korunmasını güvence altına alması gerektiğini göstermektedir.

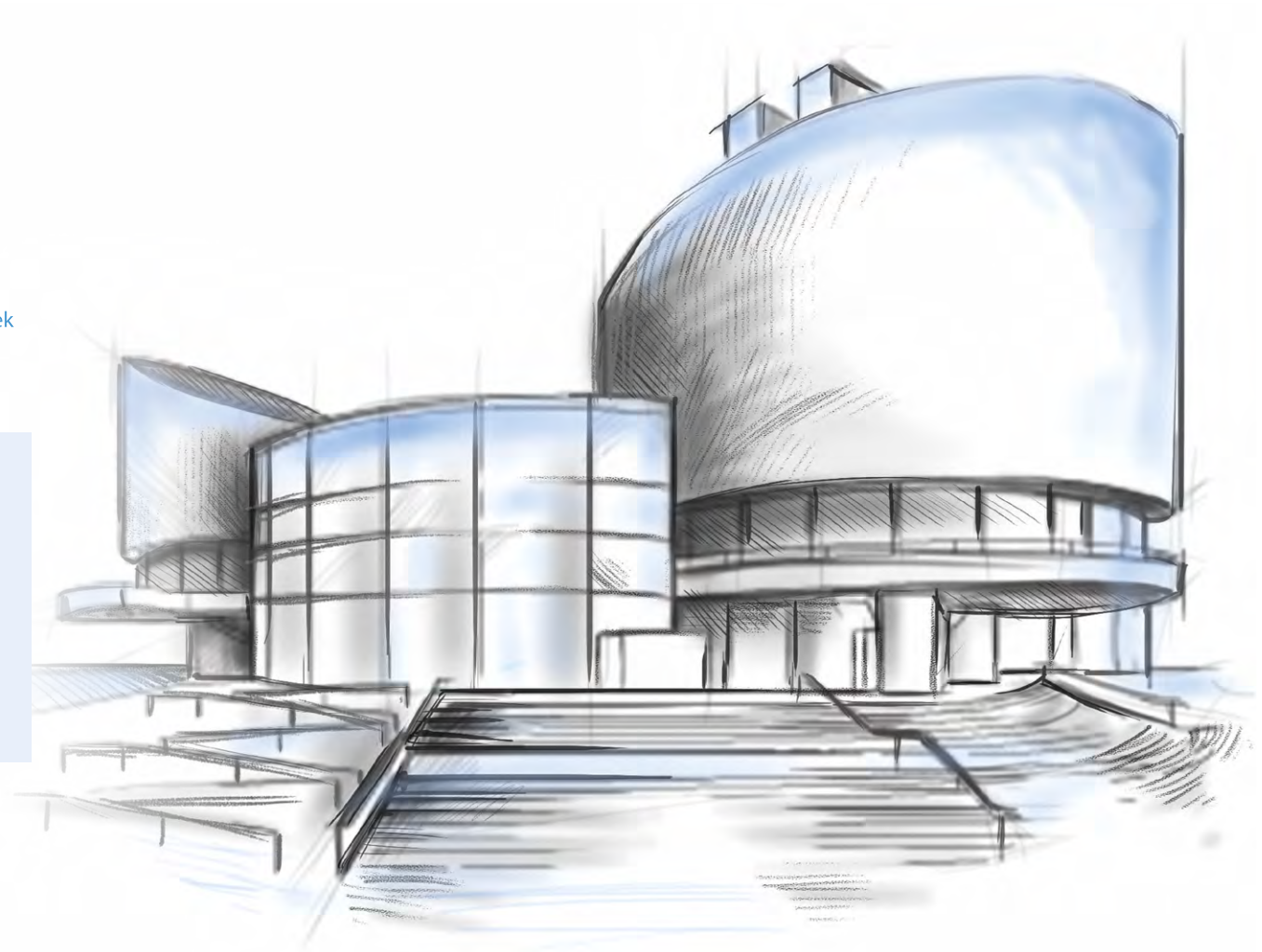
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ: NASIL ÇALIŞIR

1959 yılında kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki hakların ihlaline ilişkin davalara bakar.

Başvuruculaların çoğu haklarının ihlâl edildiğini ileri süren bireylerdir; Mahkeme'nin bağlayıcı kararları devletleri gelecekteki ihlâlleri önlemek için harekete geçmeye zorlar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

- Strazburg'da bulunan ve temel haklara saygı gösterilmesini güvence altına alan bir yargı organıdır.
- 46 bağımsız yargıçtan oluşur.
- Hükümetlerin hak ihlali yaptığına hükmedebilir.
- Kararları bağlayıcıdır.

Kimler Mahkeme'ye başvurabilir?

- **Temel** haklarının ihlâl edildiğini düşünen ve ulusal mahkemelerdeki tüm hukuk yollarını tüketmiş olan her birey.
- **Başka bir** Üye Devletin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlâl ettiğini düşünen her üye devlet.

Başvurular nasıl incelenir?

- **Başvuru:** Davalar, hak ihlali iddiasında bulunan bireyler veya devletler tarafından açılır.
- **Kabul edilebilirlik:** Mahkeme, tüm ulusal hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğini ve diğer kabul edilebilirlik ölçütlerinin karşılanıp karşılanmadığını inceler.
- **Dostane çözüm:** Mahkeme, tarafları uyuşmazlıkları dostane yoldan çözmeye teşvik edebilir.
- **Karar:** Dostane çözüme ulaşılamazsa, Mahkeme bağlayıcı bir karar verir. İhlal tespit edilirse devlet, bunu gidermek için gerekli tedbirleri almak zorundadır.
- **İcra:** Bakanlar Komitesi, kararların uygulanmasını denetler.

Bunu biliyor muydunuz?

Mahkeme 1959'da kuruluşundan bu yana 1 milyonu aşan başvuruyu incelemiş ve yaklaşık 30.000 karar vermiştir.

KARARLARIN İCRASI – KARARLARIN HAYATA GEÇİRİLMESİ

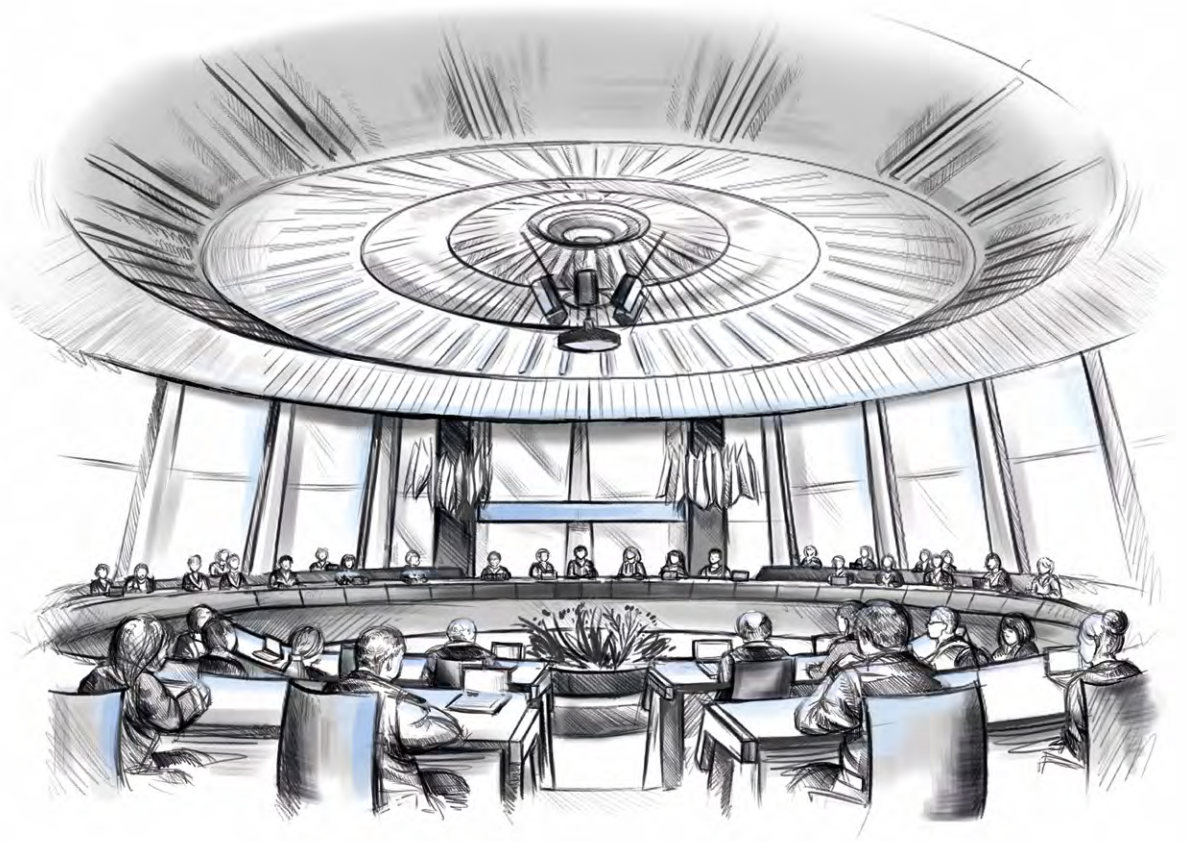
Mahkeme bir karar verdikten sonra devlet, bu karara uymak için şu tedbileri almak zorundadır:

- **bireysel tedbirler:** tazminat ödenmesi, tutukluların serbest bırakılması veya hakların iade edilmesi;
- **genel önlemler:** yasalarda değişiklik yapılması, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi veya sistemik sorunların ele alınması.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi uygulama sürecini denetler.

Bakanlar Komitesi

Avrupa Konseyi üye devletlerinin hükümetlerini temsil eden ve dışişleri bakanlarından ya da onların büyükelçilerinden oluşan bir karar alma organıdır.

Mahkeme kararlarının ardından uygulanan ulusal reform örnekleri:

- Avusturya, televizyon alanındaki tekele son vermiştir.
- Belçika, evsizlere ilişkin yasalarını değiştirmiştir.
- Bulgaristan, vicdani retçiler için askerlik hizmetine bir alternatif oluşturmuştur.
- Çek Cumhuriyeti, iltica yasasını değiştirmiştir.
- Danimarka, sendikaya üye olmama hakkını genişletmiştir.
- Fransa, İspanya ve Birleşik Krallık, telefon dinlemelerine ilişkin yasalar çıkarmıştır.
- Yunanistan, sınır dışı edilmeyi bekleyen yabancıların tutulma koşullarını iyileştirmiştir.
- İtalya, tutulma koşullarına ilişkin yeni hukuk yolları getirmiştir.
- Hollanda, ruhsal hastalığı olan kişilerin tutulmasına ilişkin mevzuatını değiştirmiştir.
- Polonya, cezaevlerindeki aşırı kalabalığı önlemek için mevzuatında ve ceza politikasında değişiklikler yapmıştır ve yeni ceza infaz kurumları inşa etmiştir.
- Slovenya, polisin kötü muamele yapmasını önlemeye yönelik tedbirler almıştır.
- İsveç, açık yargılamaya ilişkin hükümlerini değiştirmiştir.
- İsviçre, evlilikten sonra soyadı seçimi yapılabilmesini engelleyen ayrımcı sınırlamaları kaldırmak için iki yasal reform gerçekleştirmiştir.
- Türkiye, devlet güvenlik mahkemelerinde askerî hâkim bulunmasına son vermiştir.
- Ukrayna, hakaret ve iftiraya ilişkin mevzuatını değiştirmiştir.

Daha fazla bilgi edinmek ve sürece dahil olmak için neler yapabilirsiniz?

- **"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Etkileri" internet sitesini ziyaret edin.**

  Mahkemenin kararlarının tüm Avrupa'da insanların hayatlarını nasıl etkilediğini keşfedin. "Sözleşme'nin Etkileri" internet sitesinde, insan haklarının korunmasının gerçek hayattaki etkilerini gösteren vaka incelemeleri, hikâyeler ve multimedya içerikleri yer almaktadır.

https://www.coe.int/echr/

- **Mahkeme'nin "Bilgi Paylaşım" platformunu keşfedin**

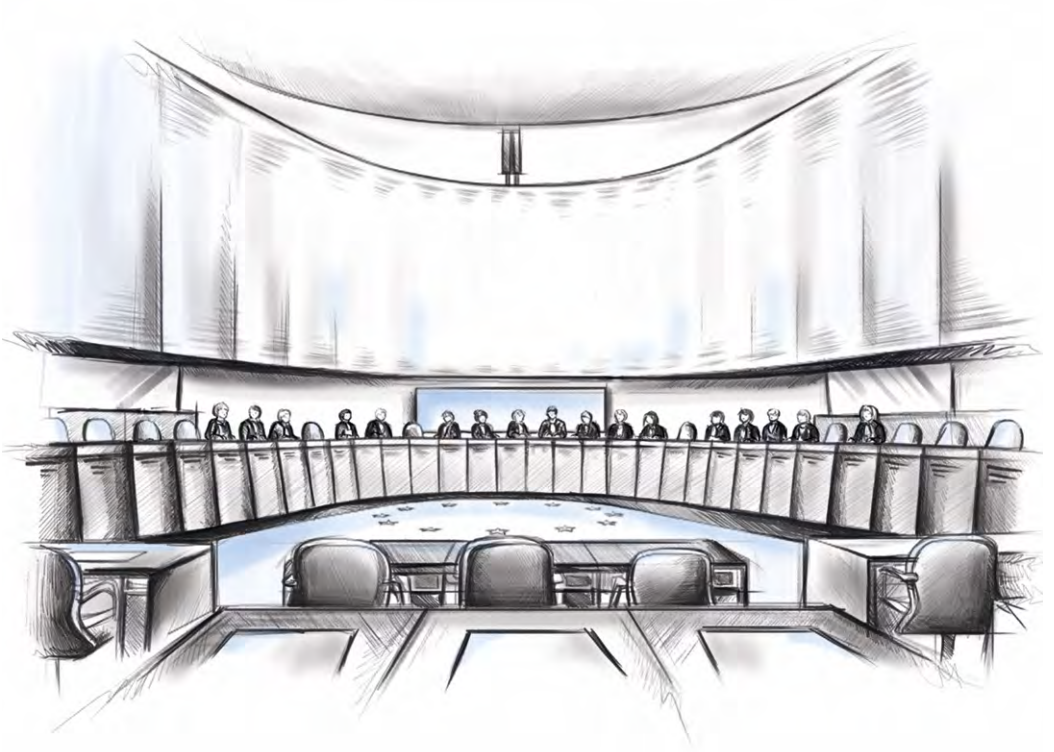
  Önemli kararların ayrıntılı özetlerine erişin ve Mahkeme içtihadının nasıl geliştiğini keşfedin. Platform, Mahkemenin içtihadında yolunuzu bulmanıza ve onu anlamanıza yardımcı olacak yapılandırılmış analizler, tematik incelemeler ve araçlar sunmaktadır.

https://ks.echr.coe.int/

- **Avrupa Konseyi'nin Hukuk Profesyonelleri için İnsan Hakları Eğitimi (HELP) Programının kurslarına katılın.**

  Çeşitli insan hakları konularında ücretsiz çevrim içi kurslara katılın. HELP platformu, hukuk profesyonelleri ve insan hakları standartlarına ilişkin bilgisini derinleştirmek isteyen herkes için tasarlanmış, kendi hızınızda ilerleyebileceğiniz uygulamalı eğitimler sunmaktadır.

https://www.coe.int/en/web/help/courses

Metnin bütünlüğünün korunması, alıntının bağlamından koparılmaması, eksik bilgi içermemesi veya okuru metnin niteliği, kapsamı ya da içeriği konusunda başka bir şekilde yanıltmaması koşuluyla ve ticari amaçlarla kullanılmamak kaydıyla 500 kelimeye kadar alıntı yapılıp çoğaltılmasına izin verilmektedir. Kaynak metin her zaman aşağıdaki şekilde belirtilmelidir: "© Council of Europe, 2026".

Belgenin tamamının veya bir kısmının çoğaltılması/tercüme edilmesi ile ilgili diğer tüm talepler Avrupa Konseyi Halkla İlişkiler Bölümüne iletilmelidir. (F-67075 Strasbourg Cedex veya public.relations@coe.int).

İllüstrasyonlar ve sayfa tasarımı: Léane Unsinger
Avrupa Konseyi Halkla İlişkiler Bölümü tarafından yayınlanmıştır.

© Council of Europe, September 2026

Bu açık ve anlaşılır rehberle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni **keşfedin.**

Sözleşme'nin güvence altına aldığı temel hakları, bu hakların gündelik hayat üzerindeki olumlu etkisini gösteren emsal niteliğindeki ve güncel içtihatların kısa ve kolay okunur özetleriyle **keşfedin.**

Sözleşme'nin koruma mekanizmalarının, bireylere ve devletlere adalet arama olanağını nasıl sağladığını ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının ulusal yasaları nasıl şekillendirdiğini ve gündelik yaşamımızı nasıl doğrudan etkilediğini **anlayın.**

Sözleşme'nin protokoller ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin güncel içtihatları aracılığıyla nasıl geliştiğini; dijital mahremiyet ve çevrenin korunması gibi yeni ortaya çıkan sorunlara nasıl uyum sağladığını ve gündelik yaşamda önem taşıyan insan haklarını nasıl şekillendirdiğini **öğrenin.**

Bu broşürü öğrenciler, hukuk uygulayıcıları ve insan haklarının gündelik yaşamı nasıl şekillendirdiğini anlamak isteyen herkes için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı hâline getiren açık ve kolay okunur içtihat özetlerine ve atıflara **erişin.**

TUR

www.coe.int

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin tüm üyeleri dahil olmak üzere, 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE